

СІРИЙ ЄВГЕН ВОЛОДИМИРОВИЧ, СІРА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА
НОВІ МАРКЕРИ У КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ПРАКТИКИ
УКРАЇНСЬКОГО ВОЛОНТЕРСТВА У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

DOI: 10.31866/2616-745X.13.2024.306909

УДК 355.097.2(477)"364"

НОВІ МАРКЕРИ У КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ПРАКТИКИ
УКРАЇНСЬКОГО ВОЛОНТЕРСТВА У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Сірий Євген Володимирович^{1ab},
Сіра Оксана Володимирівна^{2a}

Надіслано:

12.02.2024

Рецензовано:

20.02.2024

Прийнято:

21.02.2024

¹Доктор соціологічних наук, професор,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3396-8168>,
e-mail: socio1@ukr.net

²Кандидатка філософських наук,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1069-2381>,
e-mail ovsira@ukr.net

^aНауково-дослідницький центр
«Інститут соціально-правових та політичних
досліджень імені Олександра Яременка»
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова,
вул. Пирогова, 9, Київ, Україна, 01601

^bІнститут соціології НАН України,
вул. Шовковична, 12, Київ, Україна, 01021

Для цитування:

Сірий, Є.В. та Сіра, О.В., 2024. Нові маркери у концептуалізації практики українського волонтерства у воєнний період. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, 13, с.165-180. doi: <https://doi.org/10.31866/2616-745X.13.2024.306909>.

У пропонуваному матеріалі акцентується увага на розширенні засадничих сторін явища волонтерства в Україні, які розкриваються в силу обставин, внаслідок латентних модерністсько-трансформаційних змін українського соціуму як із впливом євроінтеграційного чинника, так і з явним радикальним геополітичним чинником – загарбницької війни з боку росії. Особливу увагу приділено новому змісту окремих мотиваційних проявів, ідентичних для України, потребі їх стимулювання, що впливає на характер соціального включення, розширення та поглиблення громадянської ідентичності. У статті використано:

загальнонаукові методи порівняння, описовий метод, аналіз, узагальнення; системний аналіз застосовано при концептуалізації змісту волонтерства у нових реаліях, метод порівняння – при дослідженні особливостей волонтерства в Україні і за кордоном, метод аналогії у інтерпретації волонтерства як форми соціального підприємництва для порівняння та пояснення необхідності бракуючих ланок у системі регулювання волонтерської діяльності за різних умов. На підставі теоретичного аналізу, соціальних досліджень було доповнено мотиваційний зміст волонтерства в Україні в умовах викликів війни, особливості його активізації, зміст проблемних чинників його здійснення. Це виявляється у розкритті різних форм самореалізації та самоактуалізації людини в контексті розвитку громадянської ідентичності, патріотизму, доречного громадянського практицизму в екстраполяції до соціального підприємництва як прояву гуманістичної господарської діяльності. Результати цієї дослідницької роботи мають теоретичну значимість для поповнення знання у концептуалізації волонтерської діяльності.

Ключові слова: волонтерство; виклики війни; патріотизм; громадянськість; соціальне включення; мотиви; світові практики волонтерства; соціальне підприємництво.

Вступ

В реаліях сьогодення Україна переживає надзвичайно важливий та надважкий історичний період, у якому питання національної та громадянської свідомості відіграє провідну роль. Це потенційно йде паралельно із визвольною війною проти росії. Зважаючи на це, громадянськість, під якою розуміється і національна суб'єктність, і духовна, у розвитку нового покоління має бути важливим завданням для майбутнього України. Одним із таких маркерів громадянськості є волонтерство – також не менш складний інтегральний діяльнісний конструкт. Із плином часу, з дією сучасних трансформаційних та особливо геополітичних перемін, які переживає Україна, також видозмінюються і засадничі та стимулюючі компоненти сутності і змісту волонтерства. Воно стає по-своєму модерним, зі своєрідним зсувом у різнобічний прагматизм. Все сильніше воно стає маркером прогресу громадянськості та символом демократичного розвитку будь-якої країни, чинником державо- та націєтворення. Спираю-

СІРИЙ ЄВГЕН ВОЛОДИМИРОВИЧ, СІРА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА НОВІ МАРКЕРИ У КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ПРАКТИКИ УКРАЇНСЬКОГО ВОЛОНТЕРСТВА У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

чись на європейський, американський та взагалі світовий прогресивний досвід, волонтерство набуває навіть рис соціального підприємництва. Зі свого боку, український досвід поповнює світовий своїми властивими практиками волонтерства, з піднесенням патріотизму, проявами його нових сторін. Саме поповненню знання щодо цього напрямку, де розкривається роль соціальної залученості, патріотизму, гуманістичного прагматизму, ми частково приділятимемо увагу у нашому дослідженні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Тематика волонтерського руху характеризується чималою джерельною базою, що представлена і закордонними класичними напрацюваннями, і вітчизняними прикладними дослідженнями, з огляду на підвищену увагу на цю тематику із причини затяжної війни проти України. З погляду засадничих аспектів нею займалися відомі зарубіжні науковці, зокрема Т. Рівальдо, Р. Хедлі, К. Кемпбел, Дж. Девіс Сміт, С. Елліс, М. Харріс та ін. Серед вітчизняних вчених вивченню соціального феномену волонтерства приділяли увагу А. Капська, А. Бондаренко, Р. Вайнола, О. Безпалько, О. Карпенко, І. Зверева, І. Юрченко, Г. Лактіонова, І. Авуєва, К. Павлюк, В. Вашкович, І. Доля та ін. Щодо участі у волонтерській діяльності, дослідниками мотивації, як правило, виділяються альтруїстичні та прагматичні мотиви. Д. Макклелланд через теорію набутих потреб також приділяв увагу мотивації особистостей до волонтерства, зокрема, йдеться про мотивацію причетності, досягнень та визнання. Нові змісти цих установок торкаються і нашого дослідження.

Формулювання цілей статті

Хоча ця тематика за останнє десятиліття значно активізувалася, набувши відповідного теоретико-прикладного наповнення, водночас виставлені вище питання ще слабо висвітлюються або, скоріше, практично відсутні у вітчизняних дослідженнях. Є потреба і в апробації усталених теоретичних підходів дослідження волонтерства з урахуванням наших суспільних умов. В Україні ця сфера є недостатньо розвиненою, порівнюючи з тим, що за кордоном ця галузь активно розвивається та підтримується владою. І частково із причини певної глухоти влади до сьогоденних проблем волонтерства, яке, зараз зосереджуючись на військовій та суміжній їй соціальній допомозі, все ж завдячує своїм функціонуванням громадянській свідомості та діяльнісній активності багатьох громадян України. Тому дослідження розвитку цієї сфери з певним врахуванням закордонного суспільного досвіду вносить науково-практичну раціональність у регулювання волонтерської діяльності в Україні за сучасних критичних умов. Крім того, актуальними проблемами є: необхідність усунення перешкод для молодих волонтерів та запобігання дискримінації; забезпечення того, щоб

волонтерство залишалося важливим і актуальним у суспільстві (Сірий та Сіра, 2023).

Виклад основного матеріалу дослідження

Сьогодні питання залучення волонтерів як формуючого інституту громадянського суспільства для врегулювання конфліктів та подолання їх наслідків активно піднімається в дискурсах із питань миру та постконфліктного розвитку. В цілому, волонтерство втілює в собі прагнення людей до гуманізму, безпеки, свободи та миру, адже ці поняття є фундаментальними для громадян у цивілізованих країнах.

В Україні лише починається зароджуватись активний (у тому числі молодіжний) волонтерський рух, водночас в Європі він вже активно процвітає та приносить величезну допомогу і країнам ЄС, і Україні під час війни. В умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну спостерігається активна діяльність волонтерських спільнот, що характеризує собою об'єднання українського суспільства та його патріотичну налаштованість. Разом зі Збройними силами та Церквою вони входять до трійки інституцій, яким українці довіряють найбільше.

На сьогодні специфіка волонтерських заходів дещо змістилась у бік протистояння військовій агресії та всебічної допомоги для тих соціальних груп, які постраждали від війни. За результатами дослідження волонтерських структур, простежується потенціал активізації та розширення їх участі у розв'язанні найскладніших проблем, що постають перед Україною. Невеликий досвід дає змогу зрозуміти, що надання послуг стає більш справедливим та ефективнішим, коли охочі роблять все для цього.

В останні десятиліття українське суспільство намагається перебудуватись на нову модель з орієнтацією на людину, її потреби та цінність. Багато моментів увібрано у процесі інтеграції до ЄС, у питаннях всебічної допомоги, формування духовної культури тощо. Тут ми можемо звертатися до міжнародної практики, аналізуючи свої історичні, культурні та економічні умови. Чимало питань торкається і волонтерства.

Згідно із офіційними даними, волонтерські організації існують у 80-ти країнах світу. Уряди цих країн надають підтримку волонтерському руху, який набуває глобального характеру (Павлюк, 2015). На сьогоднішні волонтерську роботу здійснює/вав майже кожен третій-четвертий мешканець країн Європейського Союзу. Волонтерська діяльність по всьому світу продовжує набирати оберти. Рівень уваги до неї у тій чи іншій країні свід-

СІРИЙ ЄВГЕН ВОЛОДИМИРОВИЧ, СІРА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА НОВІ МАРКЕРИ У КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ПРАКТИКИ УКРАЇНСЬКОГО ВОЛОНТЕРСТВА У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

чить про рівень розвитку громадянського суспільства та розкриває сферу соціальних відносин у ньому, а також засвідчує участь у житті суспільства, на противагу діям держави або економіки (Вашкович, Манзюк та Рошканиук, 2019). Україна сконструює власну модель волонтерської політики, яка повинна відповідати глобальним викликам. Багато чого вдається. Але є проблеми.

На сучасному етапі в Україні утвердилися нестандартні для світової практики волонтерства напрями діяльності. Вони спрямовані на більш ефективне виконання роботи з відповідними державними структурами насамперед у військовій сфері. Однак проблема не стільки в тому, що розроблення механізмів роботи у волонтерстві не є унормованим, а у відсутності системного мислення та соціальної спрямованості у прийнятті відповідних законів, які, на думку фахівців, скоріше зупиняють ентузіазм волонтерства, ніж сприяють його розвитку. Однак, незважаючи на складну політичну ситуацію, певні труднощі періоду розбудови української державності, ускладнене економічне становище, сам процес становлення волонтерського руху, входження його в новій якості у процес державотнацієтворення все ж проходить, і відбувається це всупереч, а не завдяки волі влади.

Війна надала свої виклики, що зумовило певне активне переродження українського волонтерства, а також генерувала властиві часу пріоритети. Це широка та різноманітна допомога армії і постраждалому населенню. Україна налічує велику кількість волонтерських організацій, які намагаються забезпечити необхідні людські ресурси та вирішити найважливіші соціальні проблеми. Серед них можна виокремити такі організації, як «Волонтер», «Волонтерська Сотня», «Армія SOS», «Крила Фенікса», «Повернись живим», «Підтримаємо Армію України» та інші (Уманська, б.д.). Також слід відзначити, що точну кількість волонтерів та організацій практично неможливо визначити, оскільки їхнє число постійно змінюється, а частина з них навіть не бажає публічно афішувати свою діяльність.

На сьогодні волонтерську діяльність в Україні можна охарактеризувати такими особливостями. Передусім – це високий рівень ініціативності волонтерських структур (хоч і, за оцінкою фахівців, із хвилеподібним характером протікання). Друге – «вимушений почин» появи волонтерських ініціатив через неефективність (малодієвість) державних інституцій або обмеженість державних ресурсів. Третє, не менш основне, – становлення волонтерських організацій як організацій громадянського суспільства, що професійно задовольняють певні потреби, та прихід багатьох волонтерів із різних сфер професійної діяльності (Уманська, б.д.).

У науковій практиці волонтерство досліджується з кількох поглядів: системного підходу, активістського підходу, інституційного підходу та стратифікаційного підходу, що вивчає його як спільноту. Інституційний підхід вважається основним, оскільки волонтерство розглядається як інститут. Це обґрунтовано тим, що не лише вітчизняні, а й міжнародні дослідники відносять волонтерство до елементу громадянського суспільства та досліджують його як інституціональну суб'єктність. Однак волонтерство розуміється і як спосіб соціалізації або підтримки різних соціальних груп, що можна назвати соціальним або гуманістичним підходом.

На сьогодні волонтерство розглядається як потужний громадський рух, який функціонує в кожній країні світу та перетинає національні межі і звичайні сфери використання. Європейський досвід свідчить, що волонтерський рух розкривається у рамках «третього сектору», або некомерційних організацій. Із погляду інституціонального підходу, в аспекті побудови соціальної правової держави як стратегічної мети трансформації українського суспільства його невід'ємною частиною є так званий «третій сектор» суспільства, який по-своєму сприяє об'єднанню громадян, становленню їх національної самосвідомості та проявам активної громадянської позиції. До нього належать неурядові та некомерційні організації громадян, які не мають на меті отримання економічного прибутку, але прагнуть до самоорганізації та впровадження засад самоврядування. Німецький дослідник громадянського суспільства Т. Рівальдо визначає такі особливості і переваги організацій «третього сектору» суспільства: горизонтальна ієрархія, менша бюрократизація, гнучкість та оперативність.

Ці характеристики стосуються позагуманістичних позицій волонтерства як суспільного феномену. З позицій саме гуманістичного напрямку так званий «третій сектор» вносить свою лепту у розвиток громадянського суспільства. Вдаючись до розкриття соціальних функцій волонтерства, можна стверджувати, що воно сприяє зміцненню громадянськості – розвитку активної громадянської позиції в намаганнях вирішувати ті проблеми, які виникають у суспільстві. І молодь тут виступає найактивнішим суб'єктом, набуваючи нові навички, досвід громадянської суб'єктності у суспільному житті, сприяючи підвищенню рівня соціальної відповідальності. Завдяки їй відбувається збагачення моральності. Вона виконує функцію відродження фундаментальних цінностей, морального виховання у середовищі.

СІРИЙ ЄВГЕН ВОЛОДИМИРОВИЧ, СІРА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА НОВІ МАРКЕРИ У КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ПРАКТИКИ УКРАЇНСЬКОГО ВОЛОНТЕРСТВА У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Волонтерство також пов'язано із самоосвітою та самопросвітою молоді, можливістю отримання ранньої професійної орієнтації, утвердженням себе як особистості, можливістю перевірки та розвитку здібностей і ділових якостей (Кожухаренко, 2018).

Сьогодні волонтерський рух в Україні залишається невичерпним джерелом набуття громадянської просвіти, завдяки якому молода людина може реалізувати себе у різноманітних суспільно-корисних проєктах. Це хоч і не інтенсивно, але проявляється в участі у різноманітних соціальних програмах. Волонтерство є тим засобом, за допомогою якого члени суспільства так чи так залучаються до покращення якості життя. Молоді люди, які беруть участь у волонтерському русі, визначають для себе різні напрями волонтерської роботи та різний ступінь залученості у цей процес. Для молоді вона є інструментом самовираження.

Не можна також забувати про переваги молодіжного волонтерського руху для молодих людей у пошуку роботи. Волонтерство дає змогу розвинути навички, які можуть бути корисними у багатьох професійних сферах, на кшталт керівництво, комунікація, прийняття рішень, творчість та організаційні здібності. Отримання такого досвіду може позитивно вплинути на роботу кар'єру і збільшити шанси на успіх у майбутньому.

Як ми знаємо, мотиваційний аспект є ключовим та визначальним у будь-якій діяльності. Зокрема, як уже зазначалося, американський психолог-класик Д. Макклелланд через теорію набутих потреб виділяв три види мотивації людей до волонтерства. Це – мотивація причетності, мотивація досягнень, мотивація визнання (Занюк, 2002). Однак це надто абстрагована інтерпретація, оскільки цей феномен більш ефективно аналізувати за індуктивним принципом, що виходить із соціальної практики. Передусім своєю появою волонтерство зобов'язане зовнішнім обставинам: різні соціальні проблеми, соціальні катастрофи, інші умови. У цьому інтерпретаційному ланцюгу причинно-наслідкового значення вступають у дію інші пояснювальні алгоритми, в основі яких є конкретні дійові елементи суспільної практики: установки, потреби, цінності тощо. Не обходиться і без матеріального заохочення (Бондаренко та Вдовцов, 2021; Сірий та Сіра, 2023), стимулів соціального патріотизму (Сірий та Сіра, 2023). Однак тут потрібно звернутися до веберівської теорії раціональної дії (Сірий, 2009). У цьому аспекті волонтерство відноситься до різновидів ціннісно-раціональної дії з різною мотиваційною палітрою, де є місце і патріотизму.

Незважаючи на багатоаспектність та важливість волонтерства, сьогодні у ньому не існує однозначного пояснення мотивованості до волон-

терської діяльності. Як показують різні сьогоденні обстеження волонтерства, є кілька основних причин, через які молодь обирає шлях до нього. Як правило, це: бажання людини зробити внесок у розвиток своєї країни, відчуття патріотизму; бажання бути корисним, наблизити перемогу, творити добро, знайти застосування своїм силам, здібностям, натхненню; соціалізаційні мотиви, реалізація власних ідей, відчуття суспільного змісту та важливості своєї праці (Уманська, б.д.). Так, за результатами розвідки, проведеної центром аналізу та соціологічних досліджень (CISR) Міжнародного республіканського інституту (MPI) в межах програми USAID «Мріємо та діємо» на тему «Молодіжне волонтерство в Україні» (2022), було визначено основні мотиви, якими керується молодь під час приєднання до участі у волонтерських ініціативах за час війни. Це патріотизм, внесок у наближення перемоги, почуття єдності (Мріємо та діємо, 2022). Волонтерський рух надає можливість молоді висловити свою глибоку любов і підтримку своїй країні через безпосередню участь у патріотичних ініціативах, які допомагають зміцнювати обороноздатність та суверенітет України. Це зміцнює віру у те, що перемога можлива та досяжна завдяки їхній активній діяльності. А відчуття єдності надає додаткової мотивації для участі у волонтерських акціях та проектах. Також для молоді важливо приносити користь суспільству. Крім того, долучитися до волонтерства спонукало бажання стати частиною спільної справи (Мріємо та діємо, 2022).

Перелік дій, які проводили волонтери, великий, і їх цінність формується не лише грошовими зборами, які постійно з'являються та закриваються через соціальні мережі. Основний прояв своєї підтримки Україні молодь, як правило, визначає у донатах та волонтерстві, що є безпосередньою допомогою армії, а також просуванні українського, включаючи мову, культуру, мистецтво та інше.

В сучасному динамічному просторі волонтерство відкриває все більше нових сторін. Воно стає засобом, альтернативою у вирішенні багатьох екзистенційних питань. Йдеться про: соціальне та частково економічне самозбереження способом соціальної включеності, боротьбу із соціальною ексклюзивією; допомогу; спосіб самореалізації; часткову альтернативу соціально-економічній самозайнятості (Сірий та Сіра, 2023). Саме волонтерство не є економічною діяльністю прибуткового характеру, хоча виявляє господарювання соціального (гуманістичного) характеру (що ми і емпірич-

СІРИЙ ЄВГЕН ВОЛОДИМИРОВИЧ, СІРА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА НОВІ МАРКЕРИ У КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ПРАКТИКИ УКРАЇНСЬКОГО ВОЛОНТЕРСТВА У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

но спостерігаємо). В силу обставин волонтерство для багатьох громадян, які долучилися до нього, стає певним компенсаційним кредитом у розв'язання власних проблем (економічного, соціального характеру). Хоча це на нашому суспільному прикладі є тимчасовим явищем, однак воно виявилося одним зі способів протидії матеріальним труднощам, які склали зміст викликів війни. Все це спостерігається на арені війни в Україні (Сірий та Сіра, 2023).

У США та країнах Європи давно існує практика матеріального заохочення волонтерської діяльності: оплата, часткова компенсація витрат на навчання/поїздки, покриття витрат на організацію профільних програм чи проєктів, надання матеріальних виплат або податкові пільги, покриття державою кишенькових витрат. В Україні такий формат чинників поки ще не реалізується. Єдина виплата для волонтерів, яка сьогодні передбачена законодавством, – це соціальна грошова допомога, яка нараховується у випадку поранення або загибелі волонтера внаслідок бойових дій безпосередньо поблизу лінії розмежування.

За кордоном суспільство давно зрозуміло, що слід стимулювати волонтерів до активної діяльності. І таке заохочення відбувається у вигляді матеріальних виплат або податкових пільг. Крім того, існує практика соціального стимулювання. Дослідницька практика показує, що з метою активного стимулювання громадян до волонтерської діяльності дедалі більшою стає потреба створити ефективну систему засобів мотивування та популяризації волонтерства. Тим більше, що грошова винагорода за працю волонтерів застосовується рідко, тому повинні бути знайдені інші, не менш важливі стимули.

За окремою інформацією, у прогресивних країнах європейського простору майже 100 млн громадян інвестують свій час, таланти і гроші, аби зробити позитивний внесок у суспільство, працюючи в громадських організаціях, дитячих гуртках, лікарнях, школах, у спортивних клубах. Наприклад, у низці середньоєвропейських країн – Угорщині, Чехії, Литві – волонтерство порівнюється зі службою в армії (Матяш уклад., 2014).

Окрім дослідження, які торкалися подібних питань, показують, що багато респондентів вважають доцільним надавати грошову допомогу волонтерам, і що допомога має залежати від видів діяльності та її особливостей. Також близько половини респондентів стверджують, що призначення пільг у майбутньому також може бути елементом стимулювання долучення до волонтерської діяльності. Значна кількість опитуваної молоді підтверджують, що стимулювання до волонтерської діяльності може підсилювати бажання допомагати через те, що одним із чинників низької залученості

у волонтерській діяльності є нестача грошей, відсутність бажання, байдужість (Мотивування залучення молоді, 2020; Активізація напрямів волонтерської діяльності, 2020).

Із розвитком сучасності із супроводжувальними різноманітними та різнорівневими процесами суспільних змін, трансформацій, як вже зазначалося, підлягає трансформаційним змінам і феномен волонтерства. Воно стає дедалі складнішою системою з огляду на внутрішні та зовнішні чинники, нові елементи його генерування. А відтак з'являються і нові концепти та підходи його осмислення. Одним із таких є тотожність волонтерства соціальному підприємництву. Сучасні форми функціонування волонтерства багато в чому мають спільні риси та ознаки саме із соціальним підприємництвом. Коротко оглянемо загальні характеристики останнього, екстраполюючи до змісту волонтерства.

Соціальне підприємництво набуває актуальності, враховуючи виклики сучасного світу та потребу в інноваційних рішеннях для розв'язання соціальних питань. Воно охоплює різноманітні види, включаючи: неприбуткові організації, які не спрямовані на отримання прибутку і зазвичай фінансуються через благодійні внески; гранти та дотації, які створені з метою вирішення конкретних соціальних проблем; підходи та структури, які можуть містити в основному неприбуткові елементи, для досягнення своєї соціальної місії.

Як і соціальне підприємництво, волонтерство також є потенціалом і засобом розв'язання соціальних проблем та створення позитивного впливу на суспільство. І ті, й інші стикаються з численними викликами і перешкодами на своєму шляху. Також регуляторні та законодавчі бар'єри можуть ускладнювати діяльність соціальних підприємств та волонтерських організацій, і вони часто стикаються з викликами у встановленні балансу між соціальною місією та досягненням господарсько-діяльничої стійкості.

Волонтерство, як і соціальні підприємництва, створюють нові можливості для вразливих груп населення та сприяють їхньому соціальному включенню. Вони також сприяють інноваціям, оскільки їх діяльність вимагає пошуку нових підходів та рішень для розв'язання соціальних проблем. Їх ініціативи можуть послужити прикладом для інших напрямків діяльності щодо впровадження більш сталого та соціально відповідального підходу.

СІРИЙ ЄВГЕН ВОЛОДИМИРОВИЧ, СІРА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА НОВІ МАРКЕРИ У КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ПРАКТИКИ УКРАЇНСЬКОГО ВОЛОНТЕРСТВА У ВОЄННИЙ ПЕРІОД

Як і волонтерство, соціальне підприємництво сприяє підвищенню свідомості громадськості щодо соціальних проблем і її залученню до участі у розв'язанні цих проблем, відкриваючи нові можливості для адаптації суспільства у полі різних соціальних викликів.

Інноваційний підхід та творчий потенціал молоді є ключовими факторами для подолання сучасних викликів. Завдяки ентузіазму, сміливості, привнесенню нових ідей, технологіям, способам та засобам, що сприяють змінам у різних галузях, йде підпитка розвитку волонтерства та соціального підприємництва. Ініціативи і у соціальному підприємстві, і у волонтерстві не тільки допомагають вирішувати актуальні соціальні проблеми, але і створюють позитивні приклади, надихаючи інших до власних дій та зусиль у цих сферах, що ведуть до підвищення свідомості та інтересу громадськості до соціальних проблем і питань. Така практика виконує важливу роль у формуванні майбутнього соціального ландшафту.

Висновки

Таким чином, український волонтерський рух на сучасному етапі є проявом певної зрілості українського суспільства, наявності в ньому громадянськості, що доповнює функції державних інститутів і сприяє стабілізації та координації суспільних відносин у умовах війни з РФ.

Молодіжний волонтерський рух в Україні став вагомим чинником та явищем українського сьогодення, які свідчать про важливі ціннісні зрушення у масовій свідомості молоді, що визначають її (молоді) готовність у різних форматах захищати країну, боротися за власне європейське майбутнє, розбудовувати громадянське суспільство, допомагати всім, хто потребує допомоги. Світовий, а також, хоч і короткий, але відповідний вітчизняний досвід засвідчує, що в силу різних як трансформаційних, так і ситуативних обставин видозмінюються засадничі сторони волонтерства. Воно все більше набуває прагматичності і вимагає для свого розвитку той же прагматизм у ставленні до нього. Стимуляційна складова та ознаки соціального підприємництва все більш є притаманними йому рисами. І їх інституалізація, як гадається, значно підсилить розширення та впливовість волонтерства у конструктивному сценарії розвитку динамічного суспільства.

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

Активізація напрямів волонтерської діяльності як індикатор нагальних потреб суспільства, 2020. [online] Доступно: <https://www.znu.edu.ua/faculty/fsu/nauk/rob2020/aktiv_zats_ua_volonterstva.pdf> [Дата звернення 12 січня 2024].

Бондаренко, А. та Вдовцов, Ю., 2021. *Посібник по роботі з волонтерами*. Київ: Відділ соціального служіння УГКЦ.

Вашкович, В.В., Манзюк, В.В. та Рошканюк, В.М., 2019. *Волонтерська діяльність у зміні соціальної функції держави*. Ужгород: Гельветика.

Занюк, С.С., 2002. *Психологія мотивації*. Київ: Либідь.

Кожухаренко, Л.В., 2018. Проблеми та перспективи молодіжного волонтерського руху в Україні на сучасному етапі. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського. Серія: Історичні науки*, 29 (68), 1, с.14-17.

Матяш, В.І. уклад., 2014. *Серцем покликані до милосердя: волонтерський рух в Україні та світі*. [online] Полтава. Доступно: <https://libgonchar.org/index.php?option=com_content&view=article&id=257%3a2014-09-19-13-02-56&catid=214&lang=uk> [Дата звернення 12 січня 2024].

Мотивування залучення молоді до волонтерської діяльності як елемента соціальної роботи, 2020. [online] Доступно: <<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/24168>> [Дата звернення 12 січня 2024].

Мріємо та діємо. Молодіжне волонтерство в Україні, 2022. [online] Доступно: <https://static1.squarespace.com/static/627a2e40fe005402b6dbb84a/t/632ac140a5e6f6139062502d/1664353461292/Youth-Volunteering-in-Ukraine_ukr.pdf> [Дата звернення 12 січня 2024].

Павлюк, К.С., 2015. Волонтерський рух: зарубіжний досвід та вітчизняні практики. *Інвестиції: практика та досвід*, 13-14, с.87-93.

Сірий, Є.В. та Сіра, О.В., 2023. Волонтерство як форма соціального включення та можливої самозайнятості в сучасних викликах війни в Україні: самобутні вітчизняні вектори розвитку і зарубіжний досвід. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*, [e-journal] 11, с.140-156. <https://doi.org/10.31866/2616-745X.11.2023.278442>

Сірий, Є.В., 2009. *Соціологія: загальна теорія та методологія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії*. 3-тє вид. Київ: Атіка.

Уманська, О., б.д. Волонтерство в Україні. *United World Cultures Foundation, UWCF*. [online] Доступно: <<https://uwcfoundation.com/ua/blagotvoritelnost-v-ukraine/volonterstvo-v-ukraini>> [Дата звернення 12 січня 2024].

REFERENCE

Aktyvizatsiia napriamiv volonterskoi diialnosti yak indykator nahalnykh potreb suspilstva [Activation of volunteer activities as an indicator of

**СІРИЙ ЄВГЕН ВОЛОДИМИРОВИЧ, СІРА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА
НОВІ МАРКЕРИ У КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ПРАКТИКИ
УКРАЇНСЬКОГО ВОЛОНТЕРСТВА У ВОЄННИЙ ПЕРІОД**

the urgent needs of society], 2020. [online] Available at: <https://www.znu.edu.ua/faculty/fsu/nauk/rob2020/aktiv_zats_ya_volonterstva.pdf> [Accessed 12 January 2024].

Bondarenko, A. and Vdovtsov, Yu., 2021. *Posibnyk po roboti z volonteramy* [Guide to working with volunteers]. Kyiv: Viddil sotsialnoho sluzhinnia UHKTs.

Kozhukharenko, L.V., 2018. Problemy ta perspektyvy molodizhnogo volonterskoho rukhu v Ukraini na suchasnomu etapi [Problems and prospects of youth volunteer movement in Ukraine at the present stage]. *Scientific notes of Taurida National V.I. Vernadsky University. Series: Historical Sciences*, 29 (68), 1, pp.14-17.

Matiash, V.I. comp., 2014. *Sertsem poklykani do myloserdia: volonterskyi rukh v Ukraini ta sviti* [Called to Mercy by the Heart: Volunteer Movement in Ukraine and the World]. [online] Poltava. Available at: <https://libgonchar.org/index.php?option=com_content&view=article&id=257%3a2014-09-19-13-02-56&catid=214&lang=uk> [Accessed 12 January 2024].

Motyvuvannya zaluchennia molodi do volonterskoi diialnosti yak elementa sotsialnoi roboty [Motivating youth involvement in volunteering as an element of social work], 2020. [online] Available at: <<https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/24168>> [Accessed 12 January 2024].

Mriemo ta diemo. Molodizhne volonterstvo v Ukraini [Dreaming and acting. Youth volunteering in Ukraine], 2022. [online] Available at: <https://static1.squarespace.com/static/627a2e40fe005402b6dbb84a/t/632ac140a5e6f6139062502d/1664353461292/Youth-Volunteering-in-Ukraine_ukr.pdf> [Accessed 12 January 2024].

Pavliuk, K.S., 2015. Volonterskyi rukh: zarubizhnyi dosvid ta vitchyzniani praktyky [The volunteer movement: an international experience and national practices]. *Investment: Practice and Experience*, 13-14, pp.87-93.

Siryi, Ye.V. and Sira, O.V., 2023. Volonterstvo yak forma sotsialnoho vkluchennia ta mozhlyvoi samozainiatiosti v suchasnykh vyklykakh viiny v Ukraini: samobutni vitchyzniani vektory rozvytku i zarubizhnyi dosvid [Volunteering as a form of social inclusion and possible self-employment in modern challenges of the war in Ukraine: distinctive domestic vectors of development and foreign experience]. *International Relations: Theory and Practical Aspects*, [e-journal] 11, pp.140-156. <https://doi.org/10.31866/2616-745X.11.2023.278442>

Siryi, Ye.V., 2009. *Sotsiolohiia: zahalna teoriia ta metodolohiia, istoriia rozvytku, spetsialni ta haluzevi teorii* [Sociology: general theory and methodology, history of development, special and branch theories]. 3rd ed. Kyiv: Atika.

Umanska, O., n.d. Volonterstvo v Ukraini [Volunteering in Ukraine]. *United World Cultures Foundation, UWCF*. [online] Available at: <<https://uwcfoundation.com/ua/blagotvoritelnost-v-ukraine/volonterstvo-v-ukraini>> [Accessed 12 January 2024].

Vashkovych, V.V., Manziuk, V.V. and Roshkaniuk, V.M., 2019. *Volonterska diialnist u zmisti sotsialnoi funktsii derzhavy* [Volunteer activity in the content of the social function of the state]. Uzhhorod: Helvetyka.

Zaniuk, S.S., 2002. *Psykhohiia motyvatsii* [Psychology of Motivation]. Kyiv: Lybid.

NEW MARKERS IN CONCEPTUALISING THE PRACTICE
OF UKRAINIAN VOLUNTEERING IN THE WAR TIME

Evgen Siryi^{1ab},
Oksana Sira^{2a}

¹*Doctor of Sociological Sciences, Professor,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3396-8168>,
e-mail: socio1@ukr.net,*

²*PhD in Philosophical Sciences,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1069-2381>,
e-mail: ovsira@ukr.net,*

^a*Scientific and research centre*

*"Institute of socio-legal and political studies
named after Oleksandr Yaremenko"*

Ukrainian State University

named after Mykhailo Drahomanov, Kyiv, Ukraine, 01601

^b*NASU Institute of Sociology, Kyiv, Ukraine, 01021*

In this study, attention is focused on expanding fundamental aspects of the volunteering phenomenon in Ukraine. They reveal due to circumstances, latent modernist transformational changes in Ukrainian society, both due to the European integration factor, and the obvious radical geopolitical aspect as the aggression war on the part of Russia. Particular attention is given to the new content of certain motivational manifestations, which are identical for Ukraine, as well as the necessity in their stimulation, which influences the nature of some social inclusion, expansion and decline of the civil identity. The following methods are applied in this article: general scientific methods of comparison, descriptive method, analysis, generalisation; system analysis is used while conceptualising the content of volunteering in new realities, the method of comparison is used when studying peculiarities of volunteering in Ukraine and abroad, the method of analogy is useful in interpreting volunteering as a form of social entrepreneurship, in order to compare and ground the need for missing links in the system of volunteering regulation under different conditions. On the basis of theoretical analysis and social research, the motivational content of volunteering in Ukraine in this war challenges, as well as the specifics of its activation, and the replacement of problematic factors in its development are supplemented. This manifests itself in disclosing different forms of self-realisation and self-actualisation

of people in the context of the civil identity development, patriotism, and appropriate civil pragmatism in extrapolation to social entrepreneurship as a manifestation of humanistic economic activity. The results of this research have theoretical significance for increasing knowledge in conceptualising the volunteer activity.

Key words: volunteering; war challenges; patriotism; nationality; social inclusion; motives; world practices of volunteering; social entrepreneurship.